

УДК 323.28:35.073.537

Г.П. Фердман

Військова академія, Одеса

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ ЯК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Стаття присвячена аналізу можливих джерел фінансування тероризму, у тому числі з використанням банківських систем різних країн світу та деяких способів отримання терористами фінансових коштів. Надаються пропозиції по контролю, попередженню та запобіганню фінансування тероризму. Виявлення джерел фінансування діяльності терористичних організацій дає можливість розкривати причини тих або інших терактів та попереджувати подібні протиправні дії, які приведуть до великих людських та матеріальних втрат.

Ключові слова: тероризм, незаконна діяльність, джерела фінансування, грошові кошти, попередження, запобігання, контроль.

Вступ

На початку XXI століття одне з головних завдань держави по захисту своїх громадян від дій злочинних організацій, в тому числі тих, які здійснюють терористичну діяльність, стало одним з найбільш актуальних. Повне викорінення тероризму є, на жаль, малоімовірним. Але це не означає, що потрібно відмовитись від здійснення заходів, які перешкоджають його розповсюдженню. В цьому відношенні виявлення джерел фінансування діяльності терористичних організацій дає можливість розкривати причини тих або інших терактів та попереджувати подібні протиправні дії, які приведуть до великих людських та матеріальних втрат.

Ставши на шлях демократичних перетворень, Україна внутрішню перебудову держави і суспільства намагається проводити разом з розширенням та поглибленням різноманітних стосунків з іншими державами. Інтегруючись в загальноєвропейський процес, Україна, крім отримання користі від співпраці, приєднується і до проблем, що стоять за міждержавними відносинами. Тероризм – одна з тих проблем, він усе більше загрожує безпеці багатьох країн. Боротьба з проявами тероризму є однією з складових Концепції Національної безпеки України, де визнається, що Національна безпека, як стан захищеності важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз є необхідною умовою збереження і примноження духовних та матеріальних цінностей [1].

Аналіз наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених Г. Кулік, В. Мау показує, що вони спрямовані на соціально-економічний та політико-економічний аспекти боротьби з тероризмом, а Алан Крюгер з Принстону та Житка Малекова з Карлова Університету у Празі досліджували проблему безпосередньої кореляції між соціально-економічними умовами та розповсюдженістю тероризму. Взагалі достатньо розглянуті питання попередження та запобігання тероризму, їх основних аспектів (держав-

но-політичного, соціально-економічного, національно-культурного, екологічного, інформаційного та інше). Разом з тим, питання економічних основ діяльності терористичних організацій, яке напряму тісно пов'язане з національною та економічною безпекою держави, в Україні розглянуто поверхнево, або практично відсутнє.

Тому, **метою даної статті** є визначення та аналіз основних джерел отримання фінансових коштів терористами. Її досягнення потребує розв'язання наступних завдань:

- 1) проаналізувати можливі джерела фінансування тероризму, у тому числі з використанням банківських систем різних країн світу та деякі способи отримання терористами фінансових коштів;
- 2) надання пропозицій, щодо контролю, попередженню та запобіганню фінансування тероризму.

Основний розділ

Одною з обов'язкових умов успішної боротьби більшості держав світу з тероризмом, яка знайшла своє відображення у коаліції, та була створена після трагічних подій 11 вересня 2001 року у США, є дослідження економічних основ діяльності терористичних організацій.

На протязі майже всього XX століття терористичні організації були одним з факторів, які визначали вибухонебезпечну ситуацію на Близькому Сході і відображається на політичну та економічну ситуацію у всьому світі.

До числа основних джерел отримання фінансових коштів терористами на Близькому Сході слід віднести:

- не законні та не контрольовані операції у фінансовій сфері, а саме у банківській;
- кримінал, спільна діяльність злочинних організацій;
- діяльність легальних організацій (комерційних підприємств);
- діяльність «благодійних» та «гуманітарних» організацій;

– спонсорська допомога державних структур ряду держав цього регіону;

– особисті статки деяких представників терористичних організацій і т.і.

В багатьох державах світу для фінансування терористичних організацій використовуються банківські системи. Деякі терористичні структури, подібні ХАМАС, використовували відділення «Арабського Банку» для переказу коштів на рахунки своїх прихильників з метою фінансування операцій, які також проводились на Західному березі річки Йордан. У ході розслідування діяльності активістів ХАМАС Табіта Мардауї та Алі Саффури, затриманих спецслужбами Ізраїлю, з'ясувалось, що цими особами були відкриті банківські рахунки, на які переводились кошти, котрі проходили через «Арабський банк». Під час рейдів ізраїльських військ на окупованих територіях Західного берега річки Йордан представники спецслужб Ізраїлю виявили документи, які підтверджують факт передачі саудівськими організаціями коштів структурам, які пов'язані з ХАМАС та родинам терористів-смертників, через відділення «Арабського Банку», які розташовані на Західному березі [2].

Особливо хочеться коротко зупинитись на ціні терористів-смертників. Міжнародні ісламісти перестали фінансувати чеченців, вони зовсім збідніли, тому, останнім часом і використовують тільки одних смертників. Теракти, які здійснені бомбістами - самогубцями, «рентабельні»: майже нічого не коштують, а резонанс величезний. «Рентабельність» теракту напряму залежить від рівня страху. Ціна життя бомбіста фіксована, але резонанс від цього життя коливається та не є постійним. В основному смертники є бідними людьми та майже нічого не коштують. Це все одно не потрібне життя: людина без сім'ї, без майбутнього, яка згодиться тільки на те, щоб бути підірваною. Це страшні речі, але ми намагаємось намалювати картину політики тероризму, яка влаштована саме так. Особливо дешево обходяться жінки, терористки-смертниці. Ці жінки – жертви війни. В них не має сім'ї. Авжеж ціна смертника – це розмір компенсації, яку потрібно виплатити його сім'ї. Першими смертниками були палестинці, їх використовував ХАМАС – спочатку вони коштували тридцять, а то і п'ятдесят тисяч доларів. Для того регіону це дуже великі гроші. Зараз про такі гроші мова вже не йде. Навіть у деякий момент пропозиції на цьому ринку перевищували попит: всі хотіли потрапити до Іраку і там підірватися.

Перші жінки-смертниці були чеченки. Але палестинці швидко зорієнтувались і палестинські смертниці діяли у Іраку, але ідея використовувати жінок дійсно народилася у Чечні, де зовсім не зоставалось чоловіків. У Чечні в 2002 – 2003 роках жінки зовсім нічого не коштували, тому що в них не було рідних, тому платити було нікому. До речі, тут є цікава де-

таль. Спочатку ісламісти не дозволяли використовувати жінок-смертниць, тому що мучеником може стати тільки чоловік. Але в деякий момент істотно відчувалась нехватка потенційних смертників, і тоді жінкам дозволили стати бомбістами. Саме тут з'ясувалось, що це самий дешевий варіант: більшість цих жінок не заміжні, в них не має дітей, чому ж їх не використати. А заборону на участь жінок у джихаді легко обійти – вони ж не воюють, а якщо не воюють – тоді їх можна використовувати [3].

Ще один дуже добрий приклад Чечні. Звідки взялися гроші? Як Хаттабу вдалося створити там озброєну організацію? На гроші, які надійшли з Саудівської Аравії, а керувала цим процесом пакистанська ISI (Міжвідомча розвідка Пакистану). Гіпотетично, якщо б ці гроші були зупинені, можливо, навіть якщо б було просто поставлене питання на дипломатичному рівні перед Саудівською Аравією, ми б не мали того, що ми маємо сьогодні. Але ніхто не звертає уваги на фінансові потоки терористів – не тому, що це дуже складно, а тому, що тероризм вважається загрозою національній безпеці та правопорядку, тобто військовою, юридичною, але ніяк не економічною проблемою. У результаті Джордж Буш починає «війну з тероризмом» – з катастрофічними наслідками, фактично створив цілу нову армію ісламістських терористів, а треба було займатися фінансовими потоками та їх блокуванням.

Після 11 вересня були введені заходи контролю за міжнародними фінансовими потоками, щоб запобігти тероризму, але вони були зовсім не ефективними. Наприклад, банк «Аль-Таква» (Al Taqwa) потрапив до списку потенційних терористичних організацій лише в листопаді 2001 року, а не в жовтні, але вважалось, що це був один з банків, який використовувався «Аль-Каїдою». Розслідування почалось в США, банк був присутнім у декількох європейських державах, але зареєстрований був як офшор. Так як США не ділилися інформацією про розслідування з представниками інших держав, в яких були філіали банку, рада директорів «Аль-Таква», поки йшло розслідування, мала можливість ліквідувати всі активи. Ліквідація проходила в Вадуді та в Ліхтенштейні. Розслідування ні до чого не привело, тому ніхто не знає чи мав банк відношення до фінансування «Аль-Каїди». До того часу, як з'явилися підозри, материнська компанія банку була вже «пустишкою». Це дає розуміння того, які шанси було втрачено в цей час, це був ідеальний час для відстеження грошей, тому, що слід був дуже свіжим. Але американці в час правління Буша взяли першість в подібних розслідуваннях та хотіли зберігти першість, відповідно не було ніякого обміну інформацією, ніякої взаємодії та багато можливостей було втрачено.

На сучасному ринку трильйони доларів перемищуються кожну секунду натисканням кнопки, що практично не можливо контролювати. Вище перераховані заходи можуть принести користь тільки у тому випадку, якщо носять глобальний характер.

Для фінансування терористичних організацій на Близькому Сході та за його межами використовували також «Хавала» – система переказу коштів та товарів, яка отримала поширення у більшості держав Сходу завдяки тому, що вона будується на принципах великої конспірації та оперативності. «Хавала» відрізняється великою швидкістю, відносно дешевиною та відсутністю формалізованої звітності перед державними органами, що дозволяє їй конкурувати з сучасними міжнародними операторами по переміщенню грошових коштів (наприклад, з «Вестерн Юніон»). Звичайні міжнародні системи переказу коштів стягують комісійні в розмірі 10 – 15%, тоді як оператори «Хавали» беруть зі своїх клієнтів тільки 1 – 3% [3]. Безпосереднього переказу коштів у «Хавали» не відбувається. Учасники цієї системи діють у рамках угод, які ґрунтуються на взаємодовірі. Таким чином, кошти, які передані оператору «Хавали» в одній державі, можна отримати у другого представника «Хавали» на іншому кінці світу.

Слід відзначити, що встановлення строгого контролю над «Хавалою» і тим більш її ліквідація представляються важкодійсним завданням хоча б тому, що з глибокої давнини, «хавала» «накопила» достатній досвід саморегуляції та протистояння ворожому зовнішньому впливу. Крім цього, зусилля за контролем неформального переміщення грошових коштів можуть перешкодити руху багатоміліардних фінансових потоків, які йдуть від емігрантів та працюють в розвинених країнах, на їх вітчизну, а також викликати соціальні вибухи в державах, які приймають цих емігрантів.

Один з головних способів отримання терористами фінансових коштів пов'язаний з криміналом – контрабанда, викрадення людей, вимагання, продаж наркотиків, підробка документів і т.і. Більшу частину коштів, необхідних для своєї діяльності, «Аль-Каїда» та «Хизбалла» отримують від продажу наркотиків (у випадку «Аль-Каїди» об'єм цих коштів складає 35 % від всіх коштів, які знаходяться в її розпорядженні) [4].

Розслідування, проведене Міжнародною агенцією по боротьбі з наркотиками, підтвердило, що більша частка прибутку від продажу наркотиків йде на потреби терористичних організацій [5].

«Хизбалла» та ХАМАС також активно діють на «чорних ринках» золота та коштовних каменів. За словами офіційних осіб у Конго спостерігався приток ісламських екстремістів, які самим активним чином беруть участь у контрабанді алмазів [6]. При цьому терористи працюють за схемою «зброя в обмін на алмази».

Джерелом отримання коштів для терористичних організацій також служить виробництво та розповсюдження неліцензійних копій комп'ютерних програм, музичної та відеопродукції на CD та DVD носіях. Незаконне копіювання інтелектуальної власності щорічно приносить мільйони доларів прибут-

ку не тільки безпосереднім виробникам та розповсюдникам подібної продукції, але й представникам терористичних угруповань, які отримують так звані «ліцензійні платежі» – таку собі своєрідну данину, якою вони обкладають всіх виробників піратських копій мультимедіа. Члени таких організацій, як «ФАТХ», ХАМАС, а також Палестинської національної адміністрації отримують фінансові кошти саме таким чином [7].

Для прикриття незаконної діяльності терористи не рідко використовують гуманітарні та благодійні організації. Багато інших міжнародних благодійних організацій сприяють ХАМАС та іншим терористичним угрупованням на території Палестини під прикриттям допомоги бідуючому палестинському народові. Наприклад, у липні 2002 року на порталі «Іслам он-лайн» («Islam on-line») було розміщено сайт, розробники якого призивали підтримати озброєну боротьбу палестинців та прийняти участь у «економічному джихаді», який. За їхньою думкою, виражається у підтримці терористів-смертників та їхніх родин, а також у підготовці молодого покоління до продовження озброєного опору ізраїльським окупантам. Крім цього, на сайті був представлений список об'єднань з Європи, США, південної Африки та деяких арабських держав, через які було рекомендовано перераховувати кошти на рахунки палестинських організацій (багато з них напряму пов'язані з ХАМАС) [8].

Деякі благодійні та гуманітарні фонди використовуються міжнародними терористами не тільки з метою отримання та відмивання грошових коштів, але й для облегшення діяльності своїх членів, які завдяки статусу цих організацій отримують певні пільги.

Великі особисті статки деяких керівників близькосхідних терористичних організацій та їх прибічників служать вагомим допомогою в здійсненні їх планів, а саме по організації та проведенню широкомасштабних операцій. До числа подібних «спонсорів» можливо віднести Мустафу Ахмада аль-Хаснаві, який надав кошти терористам для здійснення нападу 11 вересня 2001 року.

«Аль-Каїда» була дуже сильною в Саудівській Аравії, коли Саудівська Аравія зіштовхнулася з великою кризою і грошей було замало. Як тільки ціни на нафту стали підійматися, після 11 вересня, з вісімнадцяти до ста доларів за барель – «Аль-Каїда» стала втрачати популярність. Передбачити «розвиток або деградацію» тероризму дуже важко, але з великою впевненістю можна стверджувати та говорити про дуже важке майбутнє тероризму, тому, що авторитарна модель азіатських держав захоплює більшість розвинутого світу, а ця модель приносить благополуччя. Коли у держави є розвиток, рівень тероризму падає.

Беручи до уваги економічний стан та розвиток України, який знаходиться у стані становлення необхідно пам'ятати про можливу загрозу, яка йде з

самої України, а саме з Криму, де активізувались ісламські фундаменталісти, і навіть такий рух, як «Меджліс» для деяких вдається вже не достатньо радикальним та діючим, тому на півострові зароджуються все нові та нові угруповання, такі наприклад, як «Хізбут-Тахрір», які мають «підпитку» за межами країни. Молоді Кримські татари – хлопці та дівчата, сьогодні активно оброблюються радикальними ісламістами, що робить півострів можливим осередком тероризму, який загрожує Україні. На жаль, екстремістські лідери намагаються замаскувати свої плани, прикриваючись ісламом та надають своїм явно політичним цілям духовне забарвлення – це найулюбленіший прийом терористів всього світу. Але ніхто та ніде не воює з ісламом, або окремо взятою етнічною групою – воюють з терористами.

Окрім «духовних» друзів, у терористів є друзі і у великій політиці. Екстремісти, які підтримуються РУХом України та правоохоронною організацією «Народна воля», вимагають надати кримським татарам національну автономію. Вони також попередили світову спільноту про можливість розвитку дій в Криму по косовському та чеченському варіанту. Така перспектива крайнє правими радикалами з УНА-УНСО. А це вже злочин проти територіальної цілісності Держави та Конституції України.

Наочний спокій Криму оснований лише на монотонному зростанні ісламського елементу на півдні України, якому на даному етапі доволі комфортно розвиватись та закріплювати свої позиції.

ВИСНОВКИ

Таким чином, можливо зробити наступні висновки:

1. Вивчення економіки тероризму – це найліпший спосіб зрозуміти феномен тероризму, якщо знати звідки терористи беруть гроші, ці грошові потоки можливо зупинити, а без грошей тероризм не може існувати.

2. Тероризм – це дорогий захід, не прибутковий – це не організована злочинність – вона створена для того, щоб заробити гроші, а тероризм – навпаки, щоб їх витратити, тобто щоб щось зруйнувати.

3. В економіці тероризму не має ніякого елементу росту, а наявність терористичних організацій ні при яких умовах не створює багатства – вона його тільки руйнує, саме тому в розвинених країнах рівень тероризму падає.

4. Для запобігання та попередження тероризму необхідно: впровадження політики, спрямованої на економічний розвиток держави; здійснити контроль за міжнародними фінансовими потоками; налагодити міжнародну взаємодію з загальною метою та схожими заходами, включаючи мусульманські держави і ісламську банківську систему.

Перспективами подальших досліджень вважаємо вивчення досвіду боротьби з тероризмом в інших країнах світу для визначення, попередження та запобігання потенційних терористичних загроз в Україні.

Список літератури

1. Концепція (основи державної політики) Національної безпеки України / Голос України – 1997 р. – 20 лютого.
2. *Iran and Syria as Strategic Support for Palestinian Terrorism*. 2002. Document TR6-548-02. Israel Defense Forces. Military Intelligence. September.
3. Інтерв'ю фахівця з економіки тероризму Лоретті Наполеоні, журнал «Сноб» 03.30.2011. С.101-110.
4. «Financial Times», 14.06, 29.11.2002.
5. «The New York Times», 03.09.2002.
6. «The Washington Post», 30.12; 2002.
7. «Ma'ariv», 14.08.2002.
8. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.idf.il/english/announcements/2002/july/hamas.htm>.

Надійшла до редколегії 10.02.2012

Рецензент: канд. військ. наук, проф. В.М. Оленев, Науковий центр бойового застосування Сухопутних військ, Одеса.

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ И ПРЕДОТВРАЩЕНИЕ ФИНАНСИРОВАНИЯ ТЕРРОРИЗМА КАК ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Г.П. Фердман

Статья посвящена анализу возможных источников финансирования терроризма, в том числе с использованием банковских систем разных стран мира и некоторых способов получения террористами денежных средств. Предоставляются предложения по контролю, предупреждению и предотвращению финансирования терроризма. Выявление источников финансирования деятельности террористических организаций даст возможность раскрыть причины тех или иных террористических актов и предупредить подобные противоправные действия, которые приводят к большим людским и материальным потерям.

Ключевые слова: терроризм, незаконная деятельность, источники финансирования, денежные средства, предупреждения, предотвращение, контроль.

WARNING AND FINANCING PREVENTION OF TERRORISM AS PART OF STATE NATIONAL SECURITY EFFORTS

G.P. Ferdman

The article deals with terrorism potential source of finance analysis including the use of banking systems in different countries and some ways of obtaining financial resources by terrorists. Terrorist financing control, warning and prevention proposals are given in the article. Finding source of finance for terrorist organizations activities makes it possible to reveal the reasons for those or other acts of terror and to warn the similar illegal actions that will bring about great loss of life and material losses.

Keywords: terrorism, illegal activity, sources of financing, money facilities, warnings, preventions, control.